

INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER

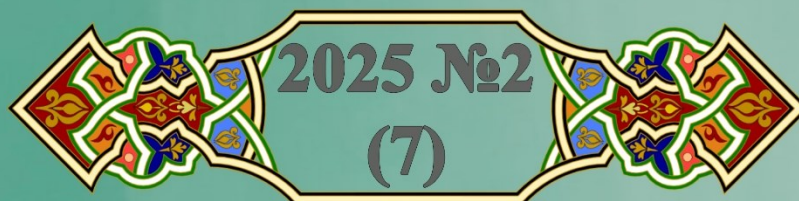
p-ISSN 2992-9229

e-ISSN 3060-5318

TURKOLOGIK TADQIQOTLAR

Xalqaro ilmiy jurnal

SAMARQAND – 2025

p-ISSN 2992-9229

e-ISSN 3060-5318

TURKOLOGIK TADQIQOTLAR

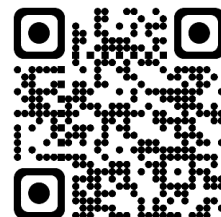
XALQARO ILMIY JURNALI

“TURKOLOGICAL RESEARCH” INTERNATIONAL SCIENTIFIC
JOURNAL

ULUSLARARASI “TÜRKOLÖJİ ARAŞTIRMALARI” DERGİSİ
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Jurnal rasmiy sayti: <https://turkologiya.samdu.uz/>

SAMARQAND – 2025

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL “TURKOLOGICAL RESEARCH”
ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL DERGİSİ
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Bosh muharrir:

Bosh muharrir o‘rinbosari:

Juliboy ELTAZAROV

f.f.d., professor (O‘zbekiston)

Roxila RUZMANOVA

f.f.n., dotsent (O‘zbekiston)

TAHRIRIYAT KENGASHI:

Rustam XALMURADOV – t.f.d., professor,
Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat
universiteti rektori (O‘zbekiston);

Hakim XUSHVAQTOV – f-m.f.d., professor,
Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat
universiteti ilmiy ishlar va innovatsiyalar
bo‘yicha prorektori (O‘zbekiston);

Akmal AHATOV – t.f.d., professor,
Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat
universiteti xalqaro hamkorlik bo‘yicha
prorektori (O‘zbekiston);

Muslihiddin MUHIDDINOV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Ibodulla MIRZAYEV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Shuhrat SIROJIDDINOV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Suyun KARIMOV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Murodqosim ABDIYEV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Azamat PARDAYEV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Musa YULDASHEV – f.f.n., professor
(O‘zbekiston);

Dilfuza DJURAKULOVA – t.f.n., professor
(O‘zbekiston);

Aftondil ERKINOV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Hotam UMUROV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Qosimjon SODIQOV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Muhabbat QURBONOVA – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Mardon BOLTAYEV – dotsent (O‘zbekiston);

Ali AKAR – f.f.d., professor (Turkiya);

Abdusalam ARVAS – f.f.d., professor (Turkiya);

Funda TOPRAK – f.f.d., professor (Turkiya);

Musa Shamil YUKSEL – f.f.d., professor (Turkiya);

Temur KOJAO‘G‘LI – f.f.d., professor (AQSH);

Hayrunnisa ALAN – f.f.d., professor (Turkiya);

Varis CHAKAN – f.f.d., professor (Turkiya);

Almaz ULVI – f.f.d., professor (Ozarbayjon);

Emrah YILMAZ – Phd, dotsent (Turkiya);

Foziljon SHUKUROV – Phd, dotsent (O‘zbekiston);

Dilshod XURSANOV – Phd, dotsent (O‘zbekiston);

Shahnoza XUSHMURODOVA – DSc, professor
(O‘zbekiston);

Dinara ISLAMOVA – Phd, dotsent (O‘zbekiston);

Feruza JUMANIYAZOVA – Phd, dotsent
(O‘zbekiston);

Istoda RASULOVA – Phd, dotsent (O‘zbekiston);

Feruza MANUKYAN – Phd (O‘zbekiston);

Mas’ul muharrir: **PhD, dotsent Zokir
BAYNAZAROV** (O‘zbekiston);

Texnik xodim: **Raxmatulla SHOKIROV**
(O‘zbekiston).

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF “TURKOLOGICAL RESEARCH”

ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL DERGİSİ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Главный редактор:

Жулибой ЭЛТАЗАРОВ
д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Заместитель главного редактора:

Рохила РУЗМАНОВА
к.ф.н., доцент (Узбекистан)

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Рустам ХАЛМУРАДОВ – д.т.н., профессор,
ректор Самаркандского государственного
университета имени Ш.Рашидова
(Узбекистан);

Хаким ХУШВАКТОВ – д.ф.-м.н., профессор,
проректор по научной работе и инновациям
Самаркандского государственного
университета имени Ш.Рашидова
(Узбекистан);

Акмал АХАТОВ – д.т.н., профессор,
проректор по международному
сотрудничеству Самаркандского
государственного университета имени
Ш.Рашидова (Узбекистан);

Муслихиддин МУХИДДИНОВ – д.ф.н.,
профессор (Узбекистан);

Ибодулла МИРЗАЕВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Шухрат СИРОЖИДДИНОВ – д.ф.н.,
профессор (Узбекистан);

Суюн КАРИМОВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Муродкасым АБДИЕВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Азамат ПАРДАЕВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Муса ЮЛДАШЕВ – к.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Дилфуза ДЖУРАКУЛОВА – к.и.н., доцент
(Узбекистан);

Афтондил ЭРКИНОВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Касимжон СОДИКОВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Хотам УМУРОВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Мухаббат КУРБАНОВА – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Мардон БОЛТАЕВ – доцент (Узбекистан);

Али АКАР – д.ф.н., профессор (Турция);

Абдуселам АРВАС – д.ф.н., профессор (Турция);

Фунда ТОПРАК – д.ф.н., профессор (Турция);

Муса Шамиль ЮКСЕЛЬ – д.ф.н., профессор
(Турция);

Темур КОДЖАОГЛУ – д.ф.н., профессор
(США);

Хайрунниса АЛАН – д.ф.н., профессор (Турция);

Варис ЧАКАН – д.ф.н., профессор (Турция);

Алмаз УЛЬВИ – д.ф.н., профессор
(Азербайджан).

Эмрах ЙИЛМАЗ – PhD, доцент (Турция);

Фозилжон ШУКУРОВ – PhD, доцент
(Узбекистан);

Дилшод ХУРСАНОВ – PhD, доцент
(Узбекистан);

Шахноза ХУШМУРОДОВА – DSc, профессор
(Узбекистан);

Динара ИСЛАМОВА – PhD, доцент
(Узбекистан);

Феруза ДЖУМАНИЯЗОВА – PhD, доцент
(Узбекистан);

Истода РАСУЛОВА – PhD, доцент (Узбекистан);

Феруза МАНУКЯН – Phd (Узбекистан);

Ответственный редактор: **PhD, доцент Зокир
БАЙНАЗАРОВ (Узбекистан)**

Технический персонал: **Рахматулла ШОКИРОВ
(Узбекистан)**

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF “TURKOLOGICAL RESEARCH”

ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSSEL DERGİSİ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ”

Chief Editor:/ Deputy Chief Editor:

Prof. Dr. Juliboy ELTAZAROV (Uzbekistan)

Ass. Prof. Dr. Rokhila RUZMANOVA (Uzbekistan)

Baş Editör:/ Baş Editör Yardımcısı:

Prof. Dr. Juliboy ELTAZAROV (Özbekistan)

Doç. Dr. Rohila RUZMANOVA (Özbekistan)

EDITORIAL TEAM:/ BİLİM KURULU:

Prof. Dr. Rustam KHALMURADOV – Rector of Samarkand State University named after Sh.Rashidov (Uzbekistan);

Prof. Dr. Hakim KHUSHVAKTOV – Vice-Rector for Research and Innovation, Samarkand State University named after Sh.Rashidov (Uzbekistan);

Prof. Dr. Akmal AKHATOV – Vice-Rector for International Cooperation of Samarkand State University named after Sh.Rashidov (Uzbekistan);

Prof. Dr. Muslihiddin MUKHIDDINOV (Uzbekistan)

Prof. Dr. Ibodulla MIRZAEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Shukhrat SIROJIDDINOV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Suyun KARIMOV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Murodkasim ABDIEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Azamat PARDAEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Musa YULDASHEV (Uzbekistan);

Ass. Prof. Dr. Dilfuza DJURAKULOVA (Uzbekistan);

Prof. Dr. Aftondil ERKINOV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Kasimjon SODIKOV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Khotam UMUROV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Muhabbat KURBANOVA (Uzbekistan);

Ass. Prof. Mardon BOLTAEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Ali AKAR (Turkey);

Prof. Dr. Abdusalam ARVAS (Turkey);

Prof. Dr. Funda TOPRAK (Turkey);

Prof. Dr. Musa Shamil YUKSEL (Turkey);

Prof. Dr. Temur KOJAOGU (USA);

Prof. Dr. Hayrunnisa ALAN (Turkey);

Prof. Dr. Varis CHAKAN (Turkey);

Prof. Dr. Almaz ULVI (Azerbaijan);

Ass. Prof. PhD. Emrah YILMAZ (Turkey);

Ass. Prof. PhD. Foziljon SHUKUROV (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Dilshod KHURSANOV (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Shakhnoza KHUSHMURODOVA (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Dinara ISLAMOVA (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Feruza JUMANIYAZOVA (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Istoda RASULOVA (Uzbekistan);

PhD. Feruza MANUKYAN (Uzbekistan);

Managing editor: Ass. Prof. PhD. Zokir BAYNAZAROV (Uzbekistan)

Technical staff: Rakhmatulla SHOKIROV (Uzbekistan)

Prof. Dr. Rustam HALMURADOV – Ş.Raşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi Rektörü (Özbekistan);

Prof. Dr. Hakim HUŞVAKTOV – Ş.Raşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi Araştırma ve İnovasyondan Sorumlu Rektör Yardımcısı (Özbekistan);

Prof. Dr. Akmal AHATOV – Ş.Raşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi Uluslararası İşbirliğinden Sorumlu Rektör Yardımcısı (Özbekistan);

Prof. Dr. Muslihiddin MUHİDDİNOV (Özbekistan);

Prof. Dr. İbodulla MİRZAYEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Şuhrat SİROCİDDİNOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Suyun KARİMOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Murodkasim ABDİYEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Azamat PARDAYEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Musa YULDAŞEV (Özbekistan);

Doç. Dr. Dilfuza CURAKULOVA (Özbekistan);

Prof. Dr. Aftondil ERKİNOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Kasimcon SODİKOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Hotam UMUROV (Özbekistan);

Prof. Dr. Muhabbat KURBANOVA (Özbekistan);

Doç. Dr. Mardon BOLTAYEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Ali AKAR (Türkiye);

Prof. Dr. Abdusalem ARVAS (Türkiye);

Prof. Dr. Funda TOPRAK (Türkiye);

Prof. Dr. Musa Şamil YÜKSEL (Türkiye);

Prof. Dr. Timur KOCAOĞLU (ABD);

Prof. Dr. Hayrunnisa ALAN (Türkiye);

Prof. Dr. Varis ÇAKAN (Türkiye);

Prof. Dr. Almaz ÜLVİ (Azerbaycan);

Doç. Dr. Emrah YILMAZ (Türkiye);

Doç. Dr. Fozilcon ŞUKUROV (Özbekistan);

Doç. Dr. Dilşod HURSAVOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Şahnoza HUŞMURODOVA (Özbekistan);

Doç. Dr. Dinara İSLAMOVA (Özbekistan);

Doç. Dr. Feruza CUMANIYAZOVA (Özbekistan);

Doç. Dr. Istoda RASULOVA (Özbekistan);

Dr. Feruza MANUKYAN (Özbekistan);

Sorumlu Editör: Doç., Dr. Zokir BAYNAZAROV (Özbekistan)

Teknik Personel: Rahmatullah ŞOKİROV (Özbekistan)

MUNDARIJA | CONTENT | İÇERİK | СОДЕРЖАНИЕ

TURKIY TILLAR VA ADABIYOT TADQIQOTLARI TARIXI

Muhabbat KURBANOVA, Sevara RAHMATOVA

SHE’RIYATDA TIL BIRLIKLARI TAKRORI VA KONNOTATSIYA 8

Saparbek MIRZABAEV

QARAQALPAQ ESSE TEKSTLERINDE TENEWLERDİN STILLIK ÖZGESHELIKLERI.. 16

Faruk TOPRAK

SEMERKAND ÜZERİNE SÖYLENMİŞ BAZI ARAPÇA ŞİİRLER..... 24

Rohila RUZMANOVA

TÜRKÇENIN OKUTULMASIYLA İLGILI GÖRÜŞLER 32

Emrah YILMAZ

1926’DAN 2026’YA TÜRKOLOJİ’NİN ASIRLIK İRADESİ..... 38

SHOKIROV Raxmatulla, TOXIROVA Sarvinoz

SADRIDDIN AYNİY VA TURKIY ADABIYOT: MA’RIFATPARVARLIK VA UYG‘UNLIK-
NING MADANIY KO‘PRIGI 53

ESHMAMATOVA Mahliyo

TURKIY TILLAR PARALLEL KORPUSINI YARATISHDA TIL VA NUTQ BIRLIKLARI
TADQIQI..... 65

Dilorom MUMINOVA

TURKIY ADABIYOTDA G‘AZAL JANRI RIVOJIDA NOMALARNING O‘RNI..... 73

XUSHBOQOV Qobilbek

SHAFOAT RAHMATULLO TERMIZIY SHE’RIYATIDA FONETIK TAKRORLAR 79

DUSMURATOV Qahramon

IQBOL MIRZONING “BONU” ROMANIDA BADIY PSIXOLOGIZM TALQINI 87

BOYMIRZAYEV Akbarali, NAZIROV Salimbek

INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDAGI BARQAROR BIRIKMALARNING PARALLEL
LUG‘ATINI TUZISH MASALALARI 92

ATABAYEVA Guljahon

HAYKU JANRI VA UNING O‘ZBEK ADABIYOTIGA TA’SIRI 98

ERNAZAROV Rahmon, MAVLONOV Ahmadjon

OQ VA QORA LEKSEMASI TAHLILI 105

ЧОРИЕВ Баходир

ВОКАТИВНЫЕ ПРЕДЛОЖЕНИЯ КАК СРЕДСТВО ВЫРАЖЕНИЯ ЭМОЦИОНАЛЬНЫХ
СОСТОЯНИЙ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ А.П. ЧЕХОВА И А. КАХХАРА..... 112

DJUMAMURATOV Kuanishbay

FRAZEOLOGIK BIRLIK LARNING TURLI TIZIMLI TILLARDA NAMOYON BO‘LISHI-
NING LINGVOMADANIY XUSUSIYATLARI 116

MUXAMMADIYEV Nodir

QASHQADARYO SHEVASIGA XOS O‘ZLASHMALAR TAHLILI 122

Zokir BAYNAZAROV, Zarifa XUSANOVA

TINISH BELGILAR TARIXI VA ULARNING YOZMA MATNLARDA QO‘LLANILISH
XUSUSIYATLARI..... 126

TURKIY XALQLARNING IJTIMOY-MADANIY ALOQALARI TARIXI

Rustam BERDIYEV

MARKAZIY OSIYODA KIDAN VA QORAXITOYLAR DAVRI TARIXIDAN 141

Normahammad XOLMATOV, Zarifa XOLMATOVA, Rufat KARIMOV

ISHLAB CHIQARISH IQTISODIYOTINING ILK KURTAKLARI (ZARAFSHON VOHASI)
..... 149

Odil ERGASHEV

O‘ZBEKISTONNING TOSH DAVRI USTAXONALARI 157

Mirolim BERDIQULOV

JANUBIY O‘ZBEKISTON TO‘DA-1 NEOLIT DAVRI MAKONI..... 163

Sunnatillo RASHIDOV

KARMANA HUDUDINING ARXEOLOGIK JIHATDAN O‘RGANILISHI 170

Ulug‘bek UMAROV

TAQINCHOQLAR - IJTIMOY TENGSIZLIK KO‘RSATKICHI 177

Saydazim AMONOV

KESH VOHASINING O‘RTA ASRLAR RUSTOQLARI 183

Anvar UMAROV

TURKMANLARNING JOYLASHISHI TARIXI (ZARAFSHON VODIYSI MISOLIDA).... 188

AZIZ MUSHTARIY!

Bu sonda turkologiya, tarix, tilshunoslik va adabiyot sohalaridagi original tadqiqotlar o‘rin olgan. She‘riyatdagi til birliklarining takrori va ma‘nodoshligi, Samarqand haqidagi arab she‘rlari va tinish belgilarining tarixiy rivojlanishi tadqiq qilinadi; turkiy ta‘lim va til ta‘limiga oid tanqidiy qarashlar, turkologiya fanining 1926-2026 yillardagi asriy iroda va taraqqiyot jarayoni o‘quvchilarimiz e‘tiboriga havola etiladi. Sadreddin Ayniyaning adabiyotdagi o‘rni kabi mavzular muhokama qilinadi. Nomalarning g‘azal janridagi o‘rni, Shafaoat Rahmatulloh Termiziyaning fonetik takrorlari, Iqbol Mirzoning “Bonu” romanining ko‘p tarmoqli talqinlari ham o‘quvchiga taqdim etilgan. Bundan tashqari, turk shevalarining parallel korpus tadqiqotlari, ingliz va o‘zbek tillaridagi barqaror birikmalarning parallel lug‘ati, hayku janrining o‘zbek adabiyotiga ta‘siri baholanadi. Tarix va arxeologiya sohasida Kiden va Qoraxitoy tarixi, ishlab chiqarish xo‘jaligining dastlabki bosqichlari, O‘zbekistondagi tosh davri ustaxonasi, Karmanadagi arxeologik tadqiqotlar, Kesh vohasining o‘rta asr xarobalari va turkmanlarning manzilgohlari tarixiga oid yangi topilmalar o‘rtoqlashmoqda. Jurnalimizning ushbu sonidagi tadqiqotlar turkologiya va unga aloqador fanlar bo‘yicha yangi izlanishlarga ilhom beradi, degan umiddamiz...

TAHRIRIYAT

DEAR READER!

This issue includes original research in the fields of Turkology, history, linguistics and literature. While the repetition and connotation of language units in poetry, Arabic poems on Samarkand and the historical development of punctuation marks are examined; critical views on the teaching of Turkish and language education, and the century-long will and development process in the field of Turkology from 1926 to 2026 are presented to the attention of our readers. Topics such as the place of Sadreddin Ayni in literature are discussed. The role of nomes in the ghazal genre, the phonetic repetitions of Shafaoat Rahmetullah Termizi and multidisciplinary interpretations of Iqbol Mirzo's novel "Bonu" are also presented to the reader. In addition, parallel corpus studies of Turkish dialects, a parallel dictionary of permanent elements in English and Uzbek languages, and the effects of the Haiku genre in Uzbek literature are evaluated. In the field of history and archaeology, new findings are shared on the history of Kiden and Karahitay, the early stages of production economy, the stone age workshop in Uzbekistan, the archaeological research in Karmana, the medieval ruins of the Kesh oasis and the settlement history of the Turkmens. We hope that the studies in this issue of our journal will inspire new research in Turkology and related disciplines...

EDITORIAL BOARD

SEVGİLİ OKUYUCU!

Bu sayımızda, Türkoloji, tarih, dil bilimi ve edebiyat alanlarında özgün araştırmalar yer almaktadır. Şiirde dil birimlerinin tekrarı ve çağırışımı, Semerkant üzerine Arapça şiirler ve noktalama işaretlerinin tarihi gelişimi incelenirken; Türkçenin okutulması ve dil eğitime ilişkin eleştirisel görüşler ile 1926'dan 2026'ya uzanan Türkoloji alanındaki asırlık irade ve gelişim süreci okuyucularımızın ilgisine sunulmaktadır. Sadreddin Ayni'nin edebiyattaki yeri gibi konular ele alınmaktadır. Gazel türünde namelerin rolü, Şafaoat Rahmetullah Termizi'nin fonetik tekrarları ve Iqbol Mirzo'nun "Bonu" romanına yönelik multidisipliner yorumlar da okuyucuya sunulmaktadır. Ayrıca, Türk lehçelerinin paralel korpus çalışmaları, İngiliz ve Özbek dillerindeki daimi unsurların paralel sözlüğü ile Özbek edebiyatında Haiku türünün etkileri değerlendirilmiştir. Tarih ve arkeoloji alanında ise Kiden ve Karahitaylılar tarihi, üretim iktisadının ilk aşamaları, Özbekistan'daki taş devri atölyesi, Karmana arkeolojik araştırmaları, Keş vahasının Orta Çağ kalıntıları ve Türkmenlerin yerleşim tarihi üzerine yeni bulgular paylaşılmaktadır. Dergimizin bu sayısında yer alan çalışmaların, Türkoloji ve ilgili disiplinlerde yeni araştırmalara ilham kaynağı olmasını temenni ederiz...

YAYIN KURULU

УВАЖАЕМЫЙ ЧИТАТЕЛЬ!

В этом выпуске представлены оригинальные исследования в области тюркологии, истории, лингвистики и литературы. В данном номере рассматриваются повтор и синонимия языковых единиц, исследуются арабские стихи о Самарканде и историческое развитие знаков препинания; вниманию наших читателей представлены критические взгляды на преподавание турецкого языка и языковое образование, а также вековой процесс развития в области тюркологии с 1926 по 2026 год. Обсуждаются такие темы, как место Садреддина Айна в литературе. Рассмотрены роль наме в развитии жанра газель, фонетические повторы Шафоата Рахметуллы Термизи и всесторонние интерпретации романа Икбола Мирзо «Бону». Также оцениваются параллельные корпусные исследования турецких диалектов, параллельный словарь устойчивых словосочетаний в английском и узбекском языках и влияние жанра хайку на узбекскую литературу. В области истории и археологии авторы делятся новыми открытиями по истории Кидена и Каракитая, исследованиями ранних этапов производительной экономики, мастерской палеолита в Узбекистане, археологическими исследованиями в Кармане, находками средневековых руин оазиса Кеш и истории поселений туркмен. Мы очень надеемся, что включённые в данный выпуск журнала исследования вдохновят вас на новые изыскания в тюркологии и смежных дисциплинах...

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИИ

FRAZEOLOGIK BIRLIKLARNING TURLI TIZIMLI TILLARDA NAMOYON BO‘LISHINING LINGVOMADANIY XUSUSIYATLARI

DJUMAMURATOV Kuanishbay,

Qoraqalpoq davlat universiteti doktoranti
(Nukus, Qoraqalpog‘iston)

E-mail: quwanishbay.djumamuratov.974@gmail.com

 ORCID: 0009-0003-2514-3470

 DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15761126>

Annotatsiya: Ushbu maqolada rang atamalarini o‘z ichiga olgan frazeologik birliklarning lingvomadaniy xususiyatlari tahlil qilinadi. Asosiy e‘tibor qoraqalpoq va qozoq tillarining frazeologiyasiga qaratilib, rang ifodalarining semantik, pragmatik va stilistik xususiyatlari o‘rganiladi. Ranglar nafaqat vizual belgilar, balki madaniy, emotsional va timsolli ma’nolar tashuvchisi sifatida frazeologiyada muhim o‘rin tutadi. Muallif turkiy tillarning o‘xshash va farqli jihatlari solishtirma yo‘sinda ko‘rsatadi, bu esa madaniyatlararo muloqotda ranglar orqali ifodalangan til xazinasini tushunishga yordam beradi. Tarjimada yuzaga keladigan muammolar, rang atamalarining to‘g‘ri ekvivalentga ega emasligi tufayli yuzaga chiqadi. Ranglar inson tafakkuri, psixologiyasi va madaniyatiga bog‘liq holda tilda aks etadi. Frazeologik birliklarni chuqur tahlil qilish orqali milliy ong, madaniy qadriyatlar va tilning estetik tomonlarini yoritish imkoniyati yuzaga keladi. Ushbu tadqiqot madaniyatlararo tushunishni chuqurlashtirish va til boyligini saqlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so‘zlar: *Frazeologik birliklar, rang atamalar, lingvomadaniy xususiyatlar, solishtirma tahlil, milliy ong, timsol, semantika, turkiy tillar, madaniyatlararo muloqot, til va madaniyat.*

ЛИНГВОКУЛЬТУРНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ПРОЯВЛЕНИЯ

ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ В РАЗНОСИСТЕМНЫХ ЯЗЫКАХ

Аннотация: Статья посвящена лингвокультурным особенностям фразеологических единиц с цветовыми компонентами в разных языках, особенно в казахском и каракалпакском. Рассматривается роль цвета не только как визуального признака, но и как носителя культурных, эмоциональных и символических значений в составе устойчивых выражений. Сравнительный анализ позволяет выявить как универсальные, так и этнокультурные различия в употреблении цветообозначений. Автор подчёркивает значимость таких единиц для понимания картины мира носителей языка, поскольку они отражают исторический, социальный и психологический опыт. Исследование опирается на труды по тюркскому языкознанию и теории цвета, анализируя, как фразеологизмы с обозначениями цвета формируют национальную идентичность и способствуют межкультурной коммуникации. Отдельное внимание уделяется трудностям перевода цветовых обозначений, обусловленным отсутствием полных эквивалентов. В заключение подчёркивается важность изучения фразеологии для межкультурного понимания и сохранения языкового многообразия.

Ключевые слова: *Фразеологические единицы, цветообозначения, лингвокультурные особенности, сравнительный анализ, национальная идентичность, символика, семантика, тюркские языки, межкультурная коммуникация, язык и культура.*

LINGUOCULTURAL CHARACTERISTICS OF THE REPRESENTATION OF PHRASEOLOGICAL UNITS IN LANGUAGES OF DIFFERENT TYPOLOGICAL SYSTEMS.

Abstract: This article examines the linguocultural features of phraseological units that contain color terms across various languages, with a focus on Kazakh and Karakalpak. It highlights how colors function not only as visual elements but also as carriers of cultural, emotional, and symbolic meanings within phraseology. Through comparative analysis, the study uncovers both universal and culturally specific aspects of color-based idioms. The author emphasizes that understanding such units is essential to grasp the worldview of native speakers, as phraseological expressions reflect historical, social, and psychological experiences embedded in language. The research draws on works from Turkic linguistics and color theory, examining how color idioms form part of national identity and contribute to cross-cultural communication. The complexity of translating color terms is also discussed, as direct equivalents often do not exist. The work concludes by emphasizing the value of phraseological studies in promoting intercultural understanding and preserving linguistic diversity.

Keywords: *Phraseological units, color terms, linguocultural features, comparative analysis, national identity, symbolism, semantics, Turkic languages, intercultural communication, language and culture.*

Kirish. Zamonaviy tilshunoslikda tillarni solishtirma yoʻsinda oʻrganish orqali ularning oʻxshash va farqli jihatlarini aniqlash muhim ilmiy vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, frazeologik birliklar har bir xalqning madaniyati, urf-odatlar va dunyoqarashini aks ettiruvchi oʻziga xos til birliklari sifatida tilning boy va murakkab qatlamini tashkil etadi. Ularning tadqiqi orqali milliy mentalitet, timsollar tizimi hamda tarixiy-maʼnaviy meros ifodalanadi. Ushbu maqolada turkiy tillarining bir vakili – xususan, qoraqalpoq tili misolida rang atamalarini oʻz ichiga olgan frazeologik birliklarning lingvomadaniy xususiyatlari tahlil qilinadi.

Asosiy qism. Tillarni solishtirma yoʻsinda oʻrganish, oʻxshashlik va farqlarni aniqlashga yoʻnaltirilgan tadqiqotlar – zamonaviy tilshunoslikning dolzarb masalalaridan biridir. Shu jihatdan, har bir xalq hayotining oʻziga xos jihatlarini, madaniyati, urf-odatlar va mentalitetini eng yaqqol aks ettiruvchi frazeologiya sohasidagi izlanishlar alohida qiziqish uygʻotadi. Frazeologik birliklar barcha til koʻrinishlarining asosiy elementlari boʻlib, maʼlum bir til vakillarining dunyoqarashidagi oʻziga xoslikni namoyon etuvchi milliy-madaniy xususiyatga ega. Shu sababli frazeologik birliklarni bilish – tilning chuqur semantik mazmunining tarkibiy qismiga aylanadi.

Solishtirma tahlil obyekti sifatida turli struktura va tipologik jihatlariga ega boʻlgan tillarning frazeologik materiallarini tadqiq qilish zarur hisoblanadi. Barcha frazeologik koʻrinishlar ham umuminsoniy, ham oʻziga xos omillar – yaʼni tarixiy, madaniy va ijtimoiy sharoitlar taʼsiri ostida shakllanadi. Turli tillar frazeologiyasining umumiy va farqli jihatlarini aniqlash nafaqat nazariy tilshunoslikni rivojlantirish, balki oʻrganilayotgan tillarni amaliy egallashga oid takliflar ishlab chiqishda ham foyda beradi.

Rang belgilari – leksik-semantika, etnolingvistika, lingvomadaniyatshunoslik, tipologiya va boshqa lingvistik yoʻnalishlarning kesishgan mavzularidan biri hisoblanadi. Ularning ahamiyati insonning dunyoni anglash xususiyatlarining til orqali ifodalanishi bilan bogʻliq. Frazeologiyada rang nomlari barqaror obrazlar va assotsiatsiyalarni yuzaga keltiruvchi, ekspressivlik, metafora va emotsional baholashda kuchli vosita sifatida xizmat qiladi.

Turkiy tillarda rang nomlari solishtirma jihatdan yetarlicha o‘rganilmagan. Qozoq va qoraqalpoq tillarining genetik o‘xshashligi bizga umumiy tarixiy ildizlar tufayli ranglar nomlash tizimini tizimli tarzda taqqoslab ko‘rish, shuningdek, qozoq va qoraqalpoq xalqlarining mustaqil madaniy-tarixiy rivojlanish jarayonida yuzaga kelgan farqlarni aniqlash imkonini beradi.

Rangli atamalarni o‘z ichiga olgan frazeologik birliklarni solishtirma tahlil qilishning eng muhim jihatlari – ularning semantik, pragmatik va stilistik xususiyatlari, shuningdek, til tizimida shakllanishi va ishlash mexanizmlari hisoblanadi.

N.A. Baskakov tomonidan tuzilgan turkiy tillar tasnifi etnogenetik prinsiplarga asoslanadi. Bu tasnifga ko‘ra, qozoq, no‘g‘ay va qoraqalpoq tillari turkiy tillarning g‘arbiy hun guruhiga kiruvchi qipchoq-no‘g‘ay kichik guruhiga tegishlidir [1; 48]. Shu tariqa, rang atamaları va frazeologik birliklarni solishtirma yo‘sinda o‘rganish bizga turli xalqlarga xos barcha til ko‘rinishlarining universal va kam uchraydigan elementlarini aniqlash imkonini beradi. Ularning semantikasi, qo‘llanilishi va madaniy assotsiatsiyalarining tahlili lingvistik shaxs, madaniyatlararo aloqalar va lingvomadaniy konseptlarni shakllantirish mexanizmlarini chuqurroq tushunishga yordam beradi.

A.M. Shcherbakning tasnifi hamon til mezonlari va turkiy xalqlar tarixini hisobga olgan eng nufuzli klassifikatsiyalardan biri sifatida tan olinadi. Fonetik va morfologik xususiyatlariga ko‘ra, oltin tilining janubiy lahjaları qozoq va ayrim boshqa tillar bilan birgalikda qipchoq guruhiga kiradi [2; 192].

Frazeologik birliklar ona tilida so‘zlashuvchilarning madaniy, tarixiy va ijtimoiy xususiyatlarini aks ettiruvchi barcha til ko‘rinishini shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi. Professor R.A. Yusupovning “Rus va tatar tillarining leksik-frazeologik vositalari” nomli monografiyasi rus va tatar tillarini solishtirma o‘rganishga katta hissa qo‘shganini alohida ta’kidlash lozim. Bu asarda muallif rus va tatar tillarining leksik va frazeologik tizimini diqqat bilan tahlil qilib, ularning umumiy va o‘ziga xos xususiyatlarini, sintagmatik va paradigmatic munosabatlarini hamda ularni tarjima qilish usullarini ko‘rib chiqadi [3; 370].

Bu yerda frazeologik birlik doimiylik, takrorlanuvchanlik va semantik murakkablik belgilariga ega bo‘lgan birikma sifatida ta’riflanadi. Rang atamalarini o‘z ichiga olgan frazeologik birliklarning mazmuni faqat nomlash funksiyasi emas, balki milliy ongda rangni anglash bilan bog‘liq ma’lum g‘oyalarni ifodalovchi madaniy va timsolli mazmuni bilan ham belgilanadi. Rang – moddiy dunyoning ajralmas qismi bo‘lib, odamlarni har yerda o‘rab turadi. Insonlar ranglarni ajrata oladi, chunki ko‘z to‘r pardasida qabul qilingan ranglarga mos chastotalarni aniqlay oladigan qator retseptorlar mavjud. Shu sababli rang inson uchun elementar va ayni paytda zaruriy vizual sezgilardan biri sifatida ishlaydi.

Ko‘rish qobiliyatining ranglarni ajratish imkoniyati odamga atrof-muhitdagi dunyoni yaxshiroq tushunish, uni yaxshi boshqarish, obyektlar va hodisalardagi o‘zgarishlarni yaxshiroq aniqlash imkonini beradi. Moddiy dunyodagi predmetlarni rang jihatidan tushunish – insonning bilim faoliyatidagi asosiy talablardan biridir. Shu sababli rang tizimi eng nozik terminologik tizimlardan biri hisoblanadi.

Rangning insonning umumiy psixofiziologik holatiga va hissiy ifodaga ta’siri – psixologlar tomonidan so‘zsiz tan olingan haqiqatdir. Ular bu haqiqatni tasdiqlovchi ko‘plab tajribalar o‘tkazgan. Rangning inson ongiga va hissiyotlariga ta’siri uzoq vaqt oldin ham sezilgan. Hatto Aristotel ham shunday degan: “Ko‘ruvchi bo‘lish – qandaydir rangga aralashishdir”.

Ushbu bobda rang atamalarini tadqiqot obyekti sifatida aniqlash mezonlari va ularni o‘rganishning mumkin bo‘lgan usullari ko‘rib chiqiladi: tarixiy, solishtirma, etnik-madaniy,

kognitiv va boshqalar. Rang atamalarini o‘z ichiga olgan frazeologik birliklarga alohida e‘tibor qaratiladi, chunki ular faqat til konstruksiyasi emas, balki milliy o‘ziga xoslikning muhim belgilarini ham ifodalaydi.

Qoraqalpoq va ingliz tillaridagi rang nomlarini taqqoslab o‘rganish, ularning genetik aloqalarini aniqlash imkoniyatini beradi, bu esa prototurk tiliga oid ushbu leksik birliklar tizimining sezilarli o‘xshashligini tushuntiradi. Leksik-semantikaga oid asosiy atamalar va tushunchalar kiritilib, ushbu ishning predmeti – funksional-semantik maydon doirasida qoraqalpoq tilidagi rang nomlarining xususiyatlari oldindan belgilab olingan.

Insoniyat madaniyatida rang har doim katta ahamiyatga ega bo‘lib, u dunyoni falsafiy va estetik tushunish bilan chambarchas bog‘liq: “inson o‘zini o‘rab turgan haqiqatga ko‘proq yo‘naltirilgan, bu esa uning borliq bilan bo‘lgan barcha aloqalarini tartibga soladi va uyg‘unlashtiradi” [4; 5].

Rang birinchi marta fizika hodisasi sifatida, ya‘ni muayyan uzunlikdagi yorug‘lik to‘lqinlari orqali I. Nyuton tomonidan tasvirlangan. J.V. Gyotening ranglar haqidagi risolasida “ranglarning hissiy-axloqiy ta‘siri” haqidagi tezis shakllangan: ranglarning alohida ma‘nolari va psixologik mazmuni bor, shuning uchun ularni o‘rganish “klassik fizika doirasidagi qat‘iy mexanik sabab-oqibat bog‘liqligidan” chiqishni talab qiladi [5; 51].

Turli tillardagi lug‘atlarda odatda 100 dan 150 tagacha rang nomi keltiriladi, biroq inson ko‘zlari 100 mingtagacha ranglarni ajrata oladi. Tadqiqotchilar rang nomlarining sonini turli usullar bilan aniqlaydi. S.O. Mayzelning ta‘kidlashicha, “hech bir tilda mavjud bo‘lgan barcha rang va tuslarni ifodalash uchun yetarli so‘zlar mavjud emas, shu sababli ma‘lum bir rangni so‘z bilan aniq ifodalashda katta qiyinchiliklar yuzaga keladi, shuning uchun to‘g‘ridan-to‘g‘ri taqqoslash usuli kengroq imkoniyat beradi” [6; 128].

N.F. Pelevina turli tillardagi har qanday obrazli ko‘rinishda ifodalangan faoliyat natijalari va ilmiy bilimlar orasidagi farqlarni belgilaydi: “har bir xalq uchun haqiqatlarni tasniflash, ayniqsa ranglar makoni, bizni o‘rab turgan dunyo obyektlari va hodisalariga asoslangan alohida psixologik sababga ega”. Shunga o‘xshash pozitsiyani G. Auberg ham tasdiqlaydi: “Biz o‘z hissiyotlarimizni tartibga solish va tasniflash, bir-birimizni tushunish uchun bunday amalni bajarishga majburmiz. Agar biz bir-birimizni tushunadigan bo‘lsak, u holda qora, oq, qizil, sariq, yashil, ko‘k so‘zlari bizning hissiyotlarimiz uchun asosiy atamalar bo‘lib xizmat qiladi. Ushbu so‘zlarning kombinatsiyasi va o‘zgarishlari bizning barcha rangli hissiyotlarimizni ifodalash yoki hech bo‘lmaganda ularni boshqa odamlarga tushunarli tarzda asosiy sezgi orqali ajratish uchun yetarlidir” [7; 180].

Tabiatda uchraydigan ranglar akromatik va xromatik ranglarga bo‘linadi. Akromatik ranglar odatda oq, qora va kul rang sifatida ataladi, qolgan barcha ranglar esa xromatik ranglar hisoblanadi.

Rang sezgilari rivojlanishidagi bosqichlar ketma-ketligiga oid farazga ko‘ra, dastlabki davrlarda insonning rang tajribasi oq va qora ranglar bilan cheklangan, keyin esa qizil va sariq ranglar paydo bo‘lgan [8; 21]. 16-asrdan boshlab adabiyotda, ayniqsa, she‘riyatda yorqin poetik obrazlar yaratish uchun yangi rang atamalari faol qo‘llanilgan: “Rang atamalarining lug‘aviy boyligini kengayishiga adabiyotning estetik ehtiyojlari, avvalo she‘riyat sabab bo‘lgan, ko‘p ishlatiladigan rang atamalarining solishtirma sinonimlari yaratilgan...” [9; 37]. Badiiy uslubning rivojlanishi bilan rang ifodalarining palitrasi kengayadi, obrazlarni hissiy jihatdan ochishga xizmat qiladi, xalq turmush tarzini aks ettiradi. Ilmiy-texnik inqilob natijasida, to‘qimachilik va bo‘yoq sanoatining rivojlanishi bilan ranglar terminologiyasi yangi sun‘iy ranglarning yaratilishi evaziga boyiydi. Rang atamalari tizimining rivojiga 19-asr oxirida fransuz modasining Yevropaga ta‘siri,

shuningdek Sharq bilan savdo aloqalarining kengayishi sababli yuz bergan tilshunoslikdagi o‘zlashmalar kuchli ta’sir ko‘rsatdi.

Barcha tillarda xalqning gullar haqidagi barqaror tasavvurlari mustahkamlangan frazeologik birliklar alohida ahamiyatga ega. Rang atamalarini o‘z ichiga olgan frazeologizmlar milliy va madaniy xususiyatlar tashuvchisi hisoblanadi, chunki ular rangni qabul qilish an’analari, timsollari va etnik fazilatlarini aks ettiradi. Masalan, qoraqalpoq tilida “aq jol” iborasi ezgu tilakni bildirsa, “qarabet boliv” uyatsizlik va nomussizlikni anglatadi. Ingliz tilida bunga o‘xshash misollarni keltirish mumkin: “white crow” (boshqalardan ajralib turuvchi odam), “bluebird of happiness” (orzu va baxt timsoli), “green light” (ochiq imkoniyatlar, qulay sharoitlar).

Tiling o‘ziga xos xususiyatlarini tushunish uchun etnik guruh madaniyatini saqlovchi matnlarni, birinchi navbatda, og‘zaki rivoyatlar va badiiy adabiyotlarni tahlil qilish zarur. Shu sababli ushbu ish uchun material sifatida qoraqalpoq tilidagi poetik, prozaviy, folklor asarlari tanlangan. Har qanday tilning rang sxemasi tilning barcha shakllarini aks ettiradi, muayyan tushunchalar, hissiyotlar va emotsiyalarni ifodalaydi. Turli xalqlar madaniyatida muayyan ranglarning ahamiyati har xil bo‘lib, shu sababli ayrim ranglarning tilda ko‘p yoki kam aks etishi, turlicha hissiy munosabatlarni keltirib chiqarishi mumkin. Bu esa etnik guruhlarining ijtimoiy, tarixiy va geografik xususiyatlari bilan belgilanadi.

Barcha assotsiativ lingvistik-rang ifodalari boshqa madaniyatlarni tushunishning samarali vositasi bo‘lib, ular jamiyatning rang “kodi”dagi [10; 74] har qanday o‘zgarishlarga sezgir hamda og‘zaki birikmalar orqali milliy va madaniy xususiyatlar bilan mustahkam bog‘liq bo‘ladi [11; 81]. Rang atamalariga ko‘pincha ma’lum bir obyektga oid rang bilan bog‘liq belgilar orqali “ramziy talqinlar” beriladi. Masalan, oq – “sut, qor rangi”, qora – “ko‘mir, qum rangi” va boshqalar. R.M. Frumkina aytganidek, “rang sifatlariga aniqlama berishning eng aniq usuli — bu obyektga bevosita ishora qilish hisoblanadi” [12; 147]. Rang atamalarini shakllantirishning eng samarali usullaridan biri — obyekt rangini ta’rifga o‘tkazishdir, masalan, qoraqalpoq tilida shiedey – “gilos rangli”, almaday – “olma rangli”.

Tilshunoslikda rang atamalarini bir tildan boshqasiga to‘g‘ri tarjima qilishning imkonsizligi keng e’tirof etilgan. Bu holat, bir tildagi rang belgilarining boshqa tilda to‘liq ekvivalentining mavjud emasligi bilan bog‘liq. Masalan, qoraqalpoq tilida “jasil” so‘zi yashil rangni bildiradi, ammo “kók” so‘zi ham shu ma’noni anglatadi. Bu holatda, “kók” va “jasil” so‘zlari o‘xshash ma’nolarga ega bo‘lishi mumkin. J. Layonsning ta’kidlashicha, asosiy rang atamalari soni turli tillarda farqlanadi va ularning aniq tarjimasi ko‘pincha mumkin emas.

Ranglar til ifodasining shakllanishida muhim rol o‘ynaydi, chunki turli lingvistik va madaniy guruhlar har xil assotsiatsiyalar va ustunliklarni bir xil ranglar bilan bog‘laydi. N. Serov rang sifatini ifodalash vazifasini bajarishini, bu holda uni ongda aks ettirish va o‘lchash mumkin emasligini ta’kidlaydi. I.V. Gyote ranglar haqidagi asarida ularning odamlar ongiga ta’sirini belgilab, ranglarni “yoqimli” va “yoqimsiz” deb ajratadi.

Rang atamalarining kelib chiqishi masalasi ko‘plab olimlar tomonidan o‘rganilgan. V.I. Shercheldning ta’kidlashicha, rang nomlari tabiiy obyektlardan kelib chiqqan: qizil – olovdan, ko‘k – suvdan, yashil – o‘simliklardan. Hind-evropa tillarida oq, qizil va sariq ranglarning nomlari “yorqinlash”, “uchqunlash”, “kuylash” va “kuydirish” ma’nolarini ifodalovchi fe’llardan kelib chiqqan.

Ranglar ramziy madaniyatda muhim rol o‘ynaydi, chunki ular inson ruhiyatiga ta’sir qiladi va turli hodisalar bilan bog‘lanadi. Har bir xalqning tarixi, dini, urf-odatlar va siyosiy qarashlari

bilan bog‘liq alohida rang ramzi mavjud. L.G. Bedoidze rang ramzlariga ta’sir etuvchi bir nechta omillarni aniqlaydi: turmush sharoiti, urf-odatlar, diniy qarashlar va siyosiy g‘oyalar.

Rang belgilovchi komponentga ega frazeologik birliklar milliy mentalitetni aks ettirishning muhim vositasi hisoblanadi, chunki ular barcha frazeologik ifodalarni tashkil etadi. Rangli leksikalar xalq dunyoqarashining o‘ziga xos xususiyatlarini, madaniy, mifologik va tarixiy omillar ta’sirini ifodalaydi.

Natijalar va muhokama. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, rang atamalarini o‘z ichiga olgan frazeologik birliklar tilshunoslikda nafaqat til tizimi, balki madaniyat va tafakkur shakllanishi bilan bevosita bog‘liq. Ularning har biri etnosning dunyoni idrok etish uslubi, qadriyatlari va ramziy ifodalari bilan uzviy aloqada shakllanadi. Frazeologizmlar orqali milliy ong va psixologik stereotiplar ochiladi.

Solishtirma tahlil, xususan qoraqalpoq va ingliz tillari o‘rtasidagi tadqiqotlar, rang timsollarining har xil ifodalanishini ko‘rsatdi. Bunda universal rang qabul qilish qonuniyatlari bilan bir qatorda, har bir madaniyatga xos bo‘lgan emotsional va semantik farqlanishlar ham mavjud.

Xulosa. Frazeologik birliklar orqali milliy va madaniy xususiyatlarni aniqlash – lingvomadaniy tadqiqotlarning asosiy vazifalaridan biridir. Rang atamalarini o‘z ichiga olgan iboralar tilning timsollilik, emotsionallik va madaniy semantikasini aks ettiradi. Ularni o‘rganish milliy tafakkurni anglash, tilni chuqur o‘zlashtirish va madaniyatlararo muloqotda muhim vosita sifatida xizmat qiladi. Shuningdek, bu tadqiqot turkiy tillarning umumiyliklarini va o‘ziga xos tomonlarini ochib berishga, tarjima nazariyasida esa rang timsollarining to‘g‘ri ifodalanishiga xizmat qiladi.

Iqtiboslar/ References/ Kaynaklar/ Сноски:

1. Баскаков Н. А. Тюркские языки. 4-е изд. М.: Издат. группа URSS, 2010. – С. 48.
2. Щербак А. М. Введение в сравнительное изучение тюркских языков. СПб.: Наука, 1994. 192 с.
3. Юсупов Р.А. Общее и специфическое в лексико-семантической и фразеологической системе русского и татарского языков: Дис. ... д-ра филол. наук. -Казань, 1981.-370 с.
4. Кнодель Л. В. Английская цветная идиоматика. Киев: ФОП Кандиба Т. П., 2019. – С. 5.
5. Гете И. В. Учение о цвете. СПб: Азбука-Аттикус, 2019. – С. 51.
6. Майзель С. О. Основы учения в цветоименованиях. М.; Л.: Гостехиз-дат, 1946. 128 с.
7. Ауберг Г. Научные сведения о цвете. Волгоград: Перемена, 1980. – С. 180.
8. Онол Э. Цветообозначения в русском языке: с позиции носителя монгольского языка: Дис. ... канд. филол. наук. М., 1996. – С. 21.
9. Бородина М. А., Гак В. Г. К типологии и методике историко-семантических исследований (на материале лексики французского языка). Л.: Наука, 1979. – С. 37.
10. Алымова Е. Н. Ассоциативная лингвоцветовая картина мира // Вестник Санкт-Петербургского ун-та. Сер. 9 Филология, востоковедение, журналистика. 2007. Вып. 2, ч. 2. С. 74—77.
11. Дмитриук Н. В. Ассоциативное поведение и национально-культурная специфика // Текст как инструмент общения. М., 1983. С. 81-92.
12. Фрумкина Р. М., Михеев А. В., Терехина А. Ю. Экспериментальное изучение семантических отношений в группе слов-цветообозначений. М.: Наука, 1982. – С.147.

**BULLETIN OF THE
INTERNATIONAL JOURNAL
“TURKOLOGICAL
RESEARCH”**

In order to implement programs and projects developed to accelerate the relationship envisaged at the summit of the Organization of Turkic States held in Samarkand, as well as to coordinate and highlight the research work carried out in the field of Turkic studies, the International Journal “Turkological Research” at Samarkand State University named after Sharof Rashidov passed the state registration. The journal is intended to publish the results of scientific research in the field of Turkic languages and dialects, the history of linguistic and literary relations of the Turkic peoples of Central Asia, the socio-cultural field. There are such headings as a young researcher, memory and our anniversaries. Articles written in Uzbek, Turkish, Russian, English and all Turkic languages are accepted.

The scientific journal is based on the decision of the Higher Attestation Commission of the Ministry of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan dated May 8, 2024 and numbered 354/5; It is included in the list of scientific publications that are recommended for candidates to receive the Doctor of Philosophy (PhD) and Doctor of Science (DSc) academic degrees in the fields of history and philology to publish their scientific results due to their theses.

**THE JOURNAL PUBLISHES ARTICLES
IN THE FOLLOWING AREAS:**

- ✓ History of socio-cultural relations of the Turkic peoples;
- ✓ Research of the Turkic World;
- ✓ Dialectology of Turkic languages;
- ✓ Geopolitics of the Turkic World;
- ✓ Folklore Studies;
- ✓ Comparative Linguistics and Literary Studies;
- ✓ Literary Relations and Translation Studies.

CONTACT ADDRESS:

Mailing Address:

140104, University boulevard, 15,
Samarkand, Uzbekistan,

Research Institute of Turkology under
Samarkand State University named after
Sharof Rashidov

Phone:

+998 91 527 68 22

+998 99 596 35 69

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya2025

Email:

turkologiya.samdu@gmail.com

Website:

<https://turkologiya.samdu.uz>

REQUIREMENTS FOR ARTICLES:

- The article is presented on 8-10 pages;
- Article structure:
 1. The text of the article should be prepared in Times News Roman font, size 14, left: 3 cm, right: 1.5 cm, top and bottom: 2 cm; in A4 format in 1.15 intervals.
 2. The title of the article, surname, name and patronymic of the author (authors) are indicated in full and written in capital letters.
 3. Position, academic title, place of work (study), region, republic, telephone number, email address and ORCID number of the author (authors) are indicated in full.
 4. The abstract should consist of a brief content and importance of the article, results.
 5. At the beginning of each article, there should be an annotation in 2 other languages (optionally selected from Uzbek, English, Russian and Turkish) in addition to the language in which the article is written.
 6. The abstract should be no more than 120-150 words.
 7. At the bottom of the abstract, 7-10 keywords should be given that illuminate the content of the article.
 8. The article should be prepared in the following form:
 - a) Introduction;
 - b) Main part;
 - c) Results and Discussions;
 - d) Conclusions;
 - e) List of literature (References) – in alphabetical order;
 - f) Citations are given in brackets in the form of the author's surname - date of publication - page (Muminov, 2020: 25);
 - g) Figures, drawings, tables, diagrams are designated in Arabic numerals as "Figure". Signs or pointers are placed under the figure, in the next line, in the middle and highlighted in bold.
- The topic of the scientific article submitted by the author (or co-authors) must correspond to the journal's columns.
- Articles can be submitted in Uzbek, English, Russian, and all other Turkic languages.
- The author(s) are responsible for the scientific validity, reliability and plagiarism of the information and evidence presented in the article;
- Articles will be considered. The journal publishes only articles recommended by experts;
- Articles not requested will not be published and will not be returned to the authors;
- Only 1 article of the author is published in 1 issue of the journal.

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO JURNALINING AXBOROT XATI

Davlatimiz tomonidan olib borilayotgan ijtimoiy-ma’rifiy, ilmfanni rivojlantirishga qaratilgan siyosat, Turkiy Davlatlar Tashkilotining Samarqandda o’tkazilgan sammitida ko’zda tutilgan o’zaro aloqalarni jadallashtirish bo’yicha ishlab chiqilgan dastur va loyihalarni amalga oshirish hamda turkologiya sohasida olib borilayotgan ilmiy-tadqiqot ishlarini muvofiqlashtirish va yoritish maqsadida Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universitetida “Turkologik tadqiqotlar” xalqaro jurnali ta’sis etildi. Jurnal turkiy til va shevalar, Markaziy Osiyo turkiy xalqlari lisoniy va adabiy aloqalari tarixi, ijtimoiy-madaniy sohalarda amalga oshirilayotgan ilmiy-tadqiqot ishlarining natijalarini e’lon qilishga mo’ljallangan. Jurnalda muharrir minbari, tadqiqotlar, ilmiy axborot, taqriz va e’tirof, ilmiy anjuman, yosh tadqiqotchi, xotira, yubilyarlarimiz kabi ruknlar mavjud. O’zbek, turk, rus, ingliz va barcha turkiy tillarda yozilgan maqolalar qabul qilinadi.

Ilmiy jurnal O’zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi OAKning 2024-yil 8-maydagi 354/5-sonli rayosat qarori asosida tarix, filologiya fanlari bo’yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro’yxatiga kiritilgan.

JURNAL QUYIDAGI YO’NALISHLARDAGI MAQOLALARNI NASHR QILADI:

- ✓ Turkiy xalqlarning ijtimoiy-madaniy aloqalari tarixi
- ✓ Turk dunyosi tadqiqotlari
- ✓ Turkiy tillar dialektologiya
- ✓ Folklorshunoslik
- ✓ Qiyosiy tilshunoslik va adabiyotshunoslik
- ✓ Adabiy aloqalar va tarjimashunoslik.

MUROJAAT UCHUN MANZIL:

Pochta manzili:

140104, Universitet xiyoboni, 15-uy,
Samarqand, O‘zbekiston,
Sharof Rashidov nomidagi Samarqand
davlat universiteti huzuridagi
Turkologiya ilmiy-tadqiqot instituti

Telefon:

+998 91 527 68 22

+998 99 596 35 69

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya2025

Elektron pochta:

turkologiya.samdu@gmail.com

Veb-sayt:

<https://turkologiya.samdu.uz>

MAQOLALARGA QO‘YILADIGAN TALABLAR:

- Maqola 8-10 sahifa hajmida taqdim etiladi;
- Maqolaning tarkibiy tuzilishi:
- 1. Maqola matni Times News Roman shriftida, 14 kattalikda, chap: 3 sm, o‘ng: 1,5 sm, yuqori va quyi: 2 sm; 1,5 intervalda, A4 shaklida tayyorlanishi lozim.
- 2. Maqola sarlavhasi, muallif(lar)ning familiyasi, ismi va otasmi to‘liq holatda katta harflar bilan yozilishi kerak.
- 3. Muallif(lar)ning lavozimi, ilmiy unvoni, ish (o‘qish) joylari, viloyat, Respublika, telefon raqami, elektron pochta manzili va ORCID raqqami to‘liq keltirilishi kerak.
- 4. Annotatsiya, maqolaning qisqacha mazmun va ahamiyati, natijalardan iborat bo‘lishi lozim.
- 5. Har bir maqola boshida maqola yozilgan tildan tashqari yana 2 tilda (o‘zbek, ingliz, rus va turk tillaridan ixtiyoriy ravishda tanlanadi) annotatsiya bo‘lishi lozim.
- 6. Annotatsiya 120-150 so‘zdan ko‘p bo‘lmagan shaklda bo‘lishi kerak.
- 7. Annotatsiyaning pastki qismida maqola mazmunini yorituvchi 7-10 ta tayanch so‘zlar keltirilishi kerak.
- 8. Maqola quyidagi shaklda tayyorlanishi kerak:
 - a) Kirish (Introduction);
 - b) Asosiy qism (Main part);
 - c) Natijalar va muhokama (Results and Discussions);
 - d) Xulosalar (Conclusions);
 - e) Adabiyotlar (References) – alifbo tartibida keltiriladi;
 - f) Havola(snokalar)lar qavsda muallif familiyasi – nashr sanasi – sahifasi (Mo‘minov, 2020: 25) shaklida keltiriladi;
 - g) Rasm, chizma, jadval, diagrammalar «Rasm» deb arab raqamlari bilan qayd etiladi. Belgi yoki ishoralar – rasm ostida, keyingi qatorda, o‘rtada joylashtiriladi va qoraytirilgan shrift bilan belgilanadi.
- Muallif (yoki hammualliflar) tomonidan taqdim etilayotgan ilmiy maqola mavzusi jurnal ruknlariga mos kelishi shart.
- Maqolalar o‘zbek, ingliz, rus va barcha turkiy tillarda taqdim etilishi mumkin.
- Maqolada keltirilgan ma’lumot va dalillarning ilmiy asoslanganligi, ishonchli va ko‘chirmachilik holatlari uchun muallif(lar) mas’uldir;
- Maqolalar ekspertiza qilinadi. Ekspertlar tomonidan tavsiya etilgan maqolalargina jurnalda chop etiladi;
- Tavsiya etilmagan maqolalar chop etilmaydi va mualliflarga qaytarilmaydi;
- Jurnalning 1 ta sonida muallifning faqat 1 ta maqolasi chop etiladi.

**БЮЛЛЕТЕНЬ
МЕЖДУНАРОДНОГО ЖУРНАЛА
"ТУРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ"**

В целях реализации программ и проектов, разработанных для ускорения взаимоотношений, предусмотренных на состоявшемся в Самарканде саммите Организации Тюркских Государств, а также координации и освещения научно-исследовательской работы, проводимой в области тюркологии, Международный журнал, Самаркандского государственного университета имени Шарофа Рашидова, «Тюркологические исследования» прошел государственную регистрацию. Журнал предназначен для публикации результатов научно-исследовательских работ в области тюркских языков и диалектов, истории языковых и литературных связей тюркских народов Средней Азии, социокультурной области. Есть такие рубрики, как молодой исследователь, память и наши юбилеи. Принимаются статьи, написанные на узбекском, турецком, русском, английском и всех тюркских языках.

Научный журнал на основании решения Высшей аттестационной комиссии (ВАК) Министерства высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан от 8 мая 2024 года под номером 354/5; Он включен в перечень научных изданий, рекомендуемых кандидатам на получение ученых степеней доктора философии (PhD) и доктора наук (DSc) в области истории и филологии для публикации своих научных результатов по своим диссертациям.

**В ЖУРНАЛЕ ПУБЛИКУЮТСЯ
СТАТЬИ ПО СЛЕДУЮЩИМ
НАПРАВЛЕНИЯМ:**

- ✓ История социально-культурных отношений тюркских народов;
- ✓ Исследования тюркского мира;
- ✓ Диалектология тюркских языков;
- ✓ Геополитика тюркского мира;
- ✓ Изучение фольклора;
- ✓ Сравнительное языкознание и литературоведение;
- ✓ Литературные отношения и переводоведение.

КОНТАКТНЫЙ АДРЕС:

Почтовый адрес:

140104, Университетский бульвар,
15, город Самарканд, Узбекистан,
Научно-исследовательский
институт Тюркологии при
Самаркандском Государственном
Университете имени Шарофа
Рашидова

Телефон:

+998 91 527 68 22

+998 99 596 35 69

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya2025

Электронная почта:

turkologiya.samdu@gmail.com

Веб-сайт:

<https://turkologiya.samdu.uz>

ТРЕБОВАНИЯ К СТАТЬЯМ:

- К публикации принимаются статьи объемом 8-10 страниц;
- Структура статьи:
 1. Текст статьи должен быть выполнен шрифтом Times News Roman, размером 14 пунктов, слева: 3 см, справа: 1,5 см, сверху и снизу: 2 см; с межстрочным интервалом 1,15, формат листа A4.
 2. Название статьи, фамилия, имя и отчество автора(ов) должны быть написаны заглавными буквами в полном регистре.
 3. Должность, ученое звание, места работы(учебы), регион, Республика, номер телефона, адрес электронной почты и ORCID-номер автора(ов) должны быть указаны полностью.
 4. Аннотация должна состоять из краткого содержания и важности статьи, результатов.
 5. В начале каждой статьи, помимо языка, на котором написана статья, должна быть аннотация на 2-х других языках (на выбор – узбекский, английский, русский и турецкий).
 6. Аннотация должна содержать не более 120-150 слов.
 7. Внизу аннотации должно быть 7-10 ключевых слов, освещающих содержание статьи.
 8. Статья должна быть подготовлена в виде:
 - a) Вступление (Introduction);
 - b) Основная часть (Main part);
 - c) Результаты и обсуждение (Results and Discussions);
 - d) Выводы (Conclusions);
 - e) Литература (References) – в алфавитном порядке
 - f) Ссылка(сноски) приводится в скобках в виде фамилии автора – дата публикации – страница (Муминов, 2020: 25);
 - g) Рисунки, чертежи, таблицы, схемы нумеруются арабскими цифрами и обозначаются как «Рисунок». Знаки или указатели размещают под рисунком, в следующей строке, посередине и выделяют жирным шрифтом.
- Тема научной статьи, представленной автором (или соавторами), должна соответствовать рубрикам журнала.
- Статьи могут быть представлены на узбекском, английском, русском и всех других тюркских языках.
- Автор(ы) несут ответственность за научную обоснованность, достоверность и плагиат информации и доказательств, представленных в статье;
- Статьи рецензируются. В журнале публикуются только статьи, рекомендованные экспертами;
- Нерекондованные статьи не публикуются и не возвращаются авторам;

“TÜRKOLÖJİ ARAŞTIRMALARI” DERGİSİNİN BÜLTENİ

Özbekistan Cumhuriyeti devletinin sosyal-eğitimsel ve bilimsel gelişme politikasının başarılı şekilde uygulanmasına yardımcı olmak amacıyla, Semerkant'ta düzenlenen Türk Devletleri Teşkilatının zirvesinde öngörülen karşılıklı ilişkilerin hızlandırılması için geliştirilen program ve projeleri uygulamak, bilimsel çalışmaları koordine etmek, Türkoloji alanında yürütülen araştırma çalışmaları Şeraf Reşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi, Uluslararası “Türkoloji Araştırmaları” dergisini tescil etmiştir. Dergi, Türk dili ve lehçeleri, Orta Asya Türk topluluklarının dil ve edebiyat ilişkileri tarihi, sosyo-kültürel alanlardaki bilimsel ve araştırma çalışmalarının sonuçlarını yayınlamayı amaçlamaktadır. Dergimizde editör kürsüsü, araştırma, bilim dünyasından, inceleme ve tanıma, bilimsel konferans, genç araştırmacı, hatıra, yıldönümleri gibi sütunlar yer almaktadır. Özbekçe, Türkçe, Rusça, İngilizce ve tüm Türk lehçelerinde yazılmış makaleler kabul edilmektedir.

Bilimsel dergi, Özbekistan Cumhuriyeti Yükseköğrenim, Bilim ve İnovasyon Bakanlığı'na bağlı Yüksek Kabul Komisyonu'nun 8 Mayıs 2024 tarihli ve 354/5 sayılı kararına esasen; tarih, filoloji alanlarında Felsefe Doktoru (Doktora) ve Bilim Doktoru (DSc) akademik derecesini almaya aday kişilerin tezleri dolayısıyla bilimsel sonuçlarını yayınlaması tavsiye edilen ilmî yayınlar listesine dâhil edilmiştir.

DERGİ AŞAĞIDAKİ ALANLARDA MAKALELER YAYINLAMAKTADIR:

- ✓ Türk Dünyasındaki sosyo-kültürel ilişkilerin tarihi;
- ✓ Türk Dünyası araştırmaları;
- ✓ Türk Lehçeleri diyalektolojisi;
- ✓ Türk Dünyasının jeopolitiği;
- ✓ Folklor çalışmaları;
- ✓ Karşılaştırmalı dilbilim ve edebiyat çalışmaları;
- ✓ Edebi ilişkiler ve çeviri çalışmaları.

İLETİŞİM ADRESİ:

Posta adresi:

140104, Üniversite Bulvarı, 15,
Semerkant şehri, Özbekistan, Şeraf
Reşidov adına Semerkant Devlet
Üniversitesine bağlı Türkoloji
Araştırmaları Enstitüsü

Telefon:

+998 99 582 93 81

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya2025

E-posta:

turkologiya.samdu@gmail.com

İnternet sitesi:

<https://turkologiya.samdu.uz>

MAKALE YAZIM KURALLARI:

- Makale 8-10 sayfada sunulur;
- Makale'nin yapısı:
 1. Makale metni Times New Roman yazı tipinde, 14 punto büyüklükte, sol kenarından 3 cm'lik, sağ kenarından 1,5 cm'lik, üst ve alt kenarından 2 cm'lik boşluk bırakılarak, tek sütun olarak, 1,15 satır aralığında, A4 boyutunda hazırlanmalıdır.
 2. Makalenin başlığı, yazar(lar)ın soyadı, adı ve baba adı tam olarak büyük harflerle yazılmalıdır.
 3. Yazar(lar)ın pozisyonu, akademik ünvanı, çalıştığı (öğrendiği) yer, bölgesi, cumhuriyeti, telefon numarası, e-posta adresi ve ORCID numarası eksiksiz olarak verilmeli.
 4. Özet, makalenin amacını, önemli bulgularını ve sonuçlarını içermelidir.
 5. Her makalenin başında, makalenin yazıldığı dilin yanı sıra 2 dilde de (isteğe bağlı olarak Özbekçe, İngilizce, Rusça ve Türkçe arasından seçilecek) açıklama bulunmalıdır.
 6. Özet, 120-150 sözcüğü geçmeyecek şekilde yazılmalıdır.
 7. Özeti alt kısmında makalenin içeriğini tanımlayacak en az 7, en fazla 10 anahtar kelimeye yer verilmelidir.
 8. Makale, aşağıdaki formatta hazırlanmalıdır:
 - a) Giriş (Introduction);
 - b) Ana bölüm (Main part);
 - c) Sonuçlar ve tartışma (Results and Discussions);
 - d) Sonuçlar (Conclusions);
 - e) Kaynakça (References) alfabetik olarak sıralanmalıdır;
 - f) Bağlantılar (dipnotlar) yazarın soyadı - yayın tarihi - sayfa şeklinde parantez içinde verilecektir (Muminov, 2020: 25);
 - g) Resim, çizim, tablo, diyagramlar "Resim" olarak Arap rakamları ile kaydedilir. İşaretler resmin altına, bir sonraki satıra, ortaya yerleştirilir ve koyu yazılır.
- Yazarın (veya ortak yazarların) sunduğu bilimsel makalenin konusu dergi sütunlarıyla örtüşmelidir.
- Makaleler Özbekçe, İngilizce, Rusça ve tüm Türk dillerinde gönderilebilir.
- Makalede sunulan bilgi ve kanıtların bilimsel dayanağı, güvenilirliği ve intihalinden yazar(lar) sorumludur.
- Makaleler hakemli olacaktır. Dergide sadece uzmanlar tarafından tavsiye edilen makaleler yayımlanır.
- Talep edilmeyen yazılar yayınlanmayacak ve yazarlarına iade edilmeyecektir.
- Derginin 1 sayısında yazarın sadece 1 makalesi yer alacaktır.

TURKOLOGIK TADQIQOTLAR

XALQARO ILMIY JURNALI

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF “TURKOLOGICAL
RESEARCH”**

**ULUSLARARASI “TÜRKOLÖJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL
DERGİSİ**

**МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”**

Muharrir:

Musahhih va texnik muharrir:

Norxo‘ja Choriyev

Rahmatulloh Shokirov

2025-yil 23-iyunda tahririy-nashriyot bo‘limiga qabul qilindi.

2025-yil 27-iyunda original-maketdan bosishga ruxsat etildi.

Qog‘oz bichimi 60x84.1/16. «Times New Roman» garniturası.

Offset qog‘ozı. Shartlı bosma tabog‘ı –12.5.

Adadı 15 nusxa. Buyurtma № 318

SamDU tahririy-nashriyot bo‘limi bosmaxonasida chop etildi.

140104, Samarqand sh., Universitet xiyoboni, 15.

ISSN 2992-9229

9 772992 922004